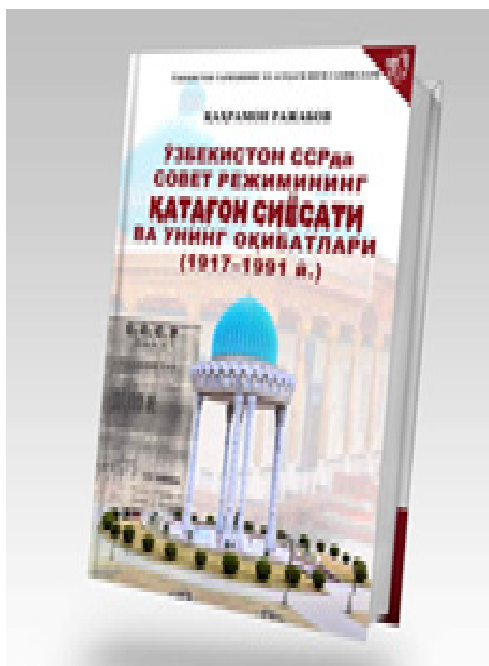

ЎЗБЕКИСТОН ССРДА СОВЕТ РЕЖИМИНИНГ ҚАТАҒОН СИЁСАТИ ВА УНИНГ ОҚИБАТЛАРИ ТЎҒРИСИДА ЗАЛВОРЛИ КИТОБ

Шокир Ғаффоров,
Шароф Рашидов номидаги Самарқанд давлат университети профессори,
тарих фанлари доктори
<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.04.2.004>

Қаҳрамон Ражабов. Ўзбекистон ССРда совет режимининг қатағон сиёсати ва унинг оқибатлари (1917 – 1991 й.).

Масъул муҳаррир: Сулаймон Инояттов.

Тақризчилар: Бахтиёр Ҳасанов, Бахтиёр Расулов.

Тошкент: Фан, 2022. – 400 бет. Адади 1000 нусха.

Мазкур монографияда Ўзбекистон ССР ҳудудида 1917-1991 йилларда совет ҳокимияти томонидан юритилган қатағон сиёсати ҳамда унинг оқибатлари архив ҳужжатлари ва бошқа тарихий манбалар асосида ёритилган. Унда большевиклар партияси ва совет давлатининг ўзбек халқига нисбатан олиб борган мустамлакачилик ва улуғдавлатчилик шовинизми сиёсати қатағон

жараёни мисолида яхлит тарзда илк марта тадқиқ этилган.

Китоб Ўзбекистоннинг совет давридаги сиёсий тарихи ҳамда қатағон масалалари билан қизиқувчи барча китобхонларга мўлжалланган.

Жаҳонда тез кечаётган глобаллашув жараёни давлатлараро, миллатлараро муносабатларнинг янгича шакл ва воситалари вужудга келаётганлигини намоён қилмоқда. Тараққиётнинг турли босқичларида турган халқларнинг ўзаро маданий, иқтисодий-ижтимоий таъсир масалалари кенг тадқиқотлар доирасига тортилмоқда. Умуминисоний кадриятлар билан бирга ҳар бир халқ ва миллатларнинг ўзига хос тараққиёт йўлини, ривожланиш хусусиятларини давлат, жамият тараққиёти ва тарихидаги ўрнини аниқлаш долзарб масаладир.

Профессор Қ.К.Ражабовнинг “Ўзбекистон ССРда совет режимининг қатағон сиёсати ва унинг оқибатлари (1917-1991й.)” номли монографияси илмий-назарий қимматга эга тадқиқот ҳисобланади.

Мазкур монографияда Ўзбекистон ССР ҳудудида Совет ҳокимияти томонидан юритилган қатағон сиёсати ҳамда унинг оқибатлари архив ҳужжатлари ва тарихий манбалар асосида ёритилган. Унда Совет давлатининг ўзбек халқига нисбатан олиб борган шовинизм сиёсати қатағонлаштириш мисолида яхлит тарзда илк маратобаочиб берилган. Қатағонлик сиёсати тўғрисида яратилган бошқа асарларда фақат 30-йиллардаги Қатағонлик, яъни зиёлиларнинг қатағон қилиниши ёритилган бўлса, проф Қ.К.Ражабов томонидан тақдим этилган ушбу тадқиқот ишида Совет давлатининг бутун ҳукмронлиги давридаги шовинизм сиёсати ёритилган. XX

асрнинг 50-80 йилларидаги қатағон қилинганлар, айниқса “пахта иши” ва унинг оғир оқибатлари батафсил архив ҳужжатлари асосида таҳлил қилинган.

Ушбу монография Кириш, тўртта боб, йигирма иккита параграф, хулоса, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ва жараёни ўзида ифодаловчи илова қисмларидан иборат.

Биринчи боб совет давлатчилигининг тоталитар моҳияти ҳамда репрессив хусусиятлари (1917-1991йй.) деб номланади. Мазкур бобда Туркистонда совет ҳокимиятининг мажбуран ўрнатилиши, Туркистон Мухторияти ҳукуматининг советдавлати томонидан қирғин йўли билан тугатилиши, Коммунистик мафкура ҳамда совет давлатининг тоталитар хусусияти ва сиёсий хавфсизлик идораларининг моҳияти очиб берилган. Шунингдек, БХСР ва ХХСРда улома ва бойларнинг қатағон қилиниши масаласи ҳам кўрсатиб берилган. Совет давлати ташкил топган илк кунлардан оқ қирғинлар ва қатағон сиёсати олиб борганлиги манбалар асосида асослаб берилган.

Иккинчи боб “Ўзбекистон ССРда Совет сиёсий режимининг мустаҳкамланиши ҳамда оммавий қатағонлар (1925-1939йй.)” деб номланади. Ушбу бобда совет режими қатағон сиёсатининг назарий асослари таҳлил қилинган. “Қатағон” ва “Репрессия” сўзларининг мазмун моҳияти изоҳланган. Ўзбекистон ССРдаги тазйик ва қатағонларнинг бошланиши, ўн саккизлар гуруҳи, Иномоғомовчилик, Қосимовчилик, Бадриддиновчилик, Мунаввар Қори бошчилигидаги миллий иттиҳод ва миллий истиқлолчилик ишининг фаолияти очиб берилган. Коллективлаштириш ва кулоқлаштириш сиёсати ўзбек қишлоқларининг фожеасига айланганлиги, бу масалада ҳам қатағонлик сиёсати олиб борилди. Бошқарув соҳасида кадрларни маҳаллийлаштириш чоралари ҳам тадқиқот ишида келтирилган. Қатағон сиёсати барча ижтимоий қатламларни қамраб олганлиги, уларнинг аянчли оқибатлари ушбу бобда тўлиқ очиб берилган. 1937-1938 йиллардаги катта террорнинг сабаб ва оқибатлари, моҳияти архив ҳужжатлари асосида таҳлил қилинган.

Учинчи боб “Совет давлатида зиддиятли жараёнларнинг кучайиши даврида Ўзбекистон ССР (1939-1991 йй.)” деб номланади. Мазкур бобда СССРнинг агрессив ташқи сиёсати, иккинчи жаҳон уруши давридаги жазо чоралари, 50-йиллардаги ёзувчи ва олимларнинг қатағон қилиниши, пахта иши ва унинг оқибатлари батафсил таҳлилга тортилган. Яъни қатағонлик сиёсатининг иккинчи ва учинчи тўлиқ очиб берилган. Айниқса, пахта иши билан боғлиқ маълумотлар илк бор тўлиқ илмий муомилага киритилган.

Тўртинчи боб “Қатағон қилинганларнинг совет давлати емирилиши ва Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда оқланиш жараёни” деб номланади. Ушбу бобда Совет давлати ва коммунистик мафкура томонидан репрессия қилинганларнинг реабилитацияси ва ҳуқуқларининг тикланиши, оқланиши, шаҳидлар хотирасига эҳтиром кўрсатиш масалалари ёритилган. 2000 йил 12 майда Тошкент шаҳрида Юнусобод мавзеида Бўзсув канали бўйида “Шаҳидлар хотираси” ёдгорлик мажмуи очилди. 2001 йилдан бошлаб 31 август қатағон қурбонларини ёд этиш куни ҳисобланади. 2002 йил 31 августда Тошкент шаҳрининг “Шаҳидлар хотираси” ёдгорлик мажмуида “Қатағон қурбонлари хотираси” музейининг очилиши масалалари ёритилган.

Мазкур монография қуйидаги илмий ютуқларга эришган:

1. Тадқиқотчи олим Ўзбекистон ССРда совет режимининг қатағон сиёсати

ва унинг оқибатлари масаласини назарий асосда фундаментал тадқиқ этишни ўз олдига мақсад қилиб қўяр экан, мавзу юзасидан жуда кўп материалларни, жумладан, ЎзМА материаллари, статистик маълумотлар, илмий адабиётлар ва хорижий нашрларни тизимли тарзда изчилик билан ўрганиб, муаммони ўрганиш юзасидан ўзининг хулосаларини ўртага ташлай олган.

2. Проф.Қ.К. Ражабов тарихийлик, объективлик, тизимли таҳлил, муаммовий-хронологик каби усуллардан фойдаланиб тадқиқот олиб борган ва миллий истиқлол мафкураси нуқтаи назаридан ёндашган.

3. Илмий адабиётлардан фойдаланган ҳолда Ўзбекистон ССРда совет режимининг қатағон сиёсати тарихини атрофлича тадқиқ этиб, ўзининг илмий қарашларини ва илмий янгиликларини илгари сурган.

Тадқиқотнинг хулоса қисмида ўрганилган мавзу юзасидан тадқиқотчи томонидан илгарисурилган яқуний хулосаларни тадқиқотнинг умумий характерини очиб берган

Хуллас, Қ.К. Ражабовнинг “Ўзбекистон ССРда совет режимининг қатағон сиёсати ва унинг оқибатлари (1917-1991 й.)” номли монографияси илмий янгиликларга бой, кўплаб материаллар илк бор илмий муомилага киритилганлигини ҳисобга олиб, уни нашрга тавсия этиш мумкин.